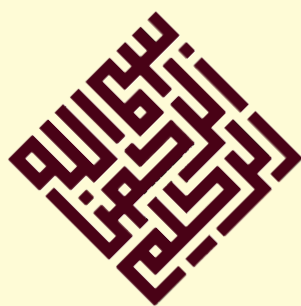

- سرشناسه : اعرافی، علی رضا، ۱۳۳۸ -
- عنوان و نام پدیدآور : مکاسب محرمه / علیرضا اعرافی؛
تقریر احمد عابدین زاده، حسن حیدرزاده.
- مشخصات نشر : قم: موسسه اشراق و عرفان، ۱۳۹۵.
- مشخصات ظاهری : ج.
- شابک : دوره: ۸-۶-۹۵۶۹۱-۶۰۰-۹۷۸؛
ج ۶: ۹-۹-۹۵۶۹۱-۶۰۰-۹۷۸؛ ۲۸۰۰۰۰ ریال.
- یادداشت : کتابنامه؛ همچنین به صورت زیرنویس.
- مندرجات : ج ۱. اعیان نجس ۱- ج ۲. اعیان نجس ۲-
ج ۶. محرمات هنر.
- شناسه افزوده : عابدین زاده، احمد، ۱۳۵۴ -
- شناسه افزوده : حیدرزاده، حسن، ۱۳۶۰ -
- موضوع : معاملات (فقه)
- موضوع : *Transactions (Islamic law)
- موضوع : کسب و کار حرام
- موضوع : *Business, Illicit
- رده بندی کنگره : ۶۷م الف/ BP۱۹۰
- رده بندی دیویی : ۲۹۷/۳۲۷
- شماره کتابشناسی ملی : ۴۳۰۳۳۳۷

علیرضا عرفانی

مکاسب محرّمه ۶

محرمات هنر

تقریر: احمد عابدین زاده، حسن حیدر زاده

نشر اشراق و عرفان

مکاسب محرّمه ۶ (محرمات هنر)

علیرضا اعرافی

تقریر احمد عابدین زاده، حسن حیدرزاده
ناشر مؤسسه اشراق و عرفان
ویراستار عباسعلی مردی
امور هنری حمید بهرامی
نوبت و تاریخ چاپ اول / تابستان ۱۳۹۵
لیتوگرافی، چاپ و صحافی سازمان چاپ اِسرائ
شمارگان ۱۵۰۰ نسخه
قیمت ۲۸۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای مؤسسه اشراق و عرفان محفوظ است

ISBN: 978-600-95691-9-9

www.eshragh-erfan.com

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۰

info@eshragh-erfan.com

نمایر: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۱

آدرس: ایران، قم، خیابان معلّم، معلّم ۸، کوچه شهید محقق، پلاک ۵۹

کانال تلگرام: @EshraghErfan

فهرست

سخن موسسه	۱۵
پیشگفتار	۱۷
مقدمه	۲۱

بخش اول: تزیین/۲۳

فصل اول: کلیات	۲۵
۱. مفهوم شناسی	۲۵
رابطه زین و شین	۲۶
مفهوم تزیین در اصطلاح فقها	۲۷
واژه‌های متناظر زین	۲۸
فرق تزیین و انتفاع از طبیعت	۲۸
تقسیمات تزیین	۲۹
۲. پیشینه بحث	۲۹
پیشینه فراققهی	۳۰
پیشینه فقهی	۳۱

فصل دوم: بررسی حکم تزئین ۳۵

۱. اصل اولی در تزئین ۳۵

روایات استحباب تزئین ۳۶

تعارض ادله زهد با ادله تزئین ۴۸

حل تعارض ادله زهد با ادله تزئین ۷۵

۲. استثنائات اصل استحباب تزئین ۷۵

الف) عناوین عام حرمت یا کراهت تزئین ۷۶

ب) عناوین خاص حرمت یا کراهت تزئین ۱۱۱

فصل سوم: فروعات ۱۷۳

۱. شرایط خاص حرمت تزئین ۱۷۳

الف) تزئین در ایام عدّه وفات ۱۷۳

ب) اظهار زینت برای نامحرم ۱۷۵

ج) تزئین در حال احرام ۱۸۰

۲. دگرآرائی (تزئین دیگری) ۱۸۱

اصل اولی در دگرآرایی ۱۸۱

مستثنیات دگرآرایی ۱۸۱

۳. تکسب با تزئین ۱۸۴

الف) قاعده حرمت و بطلان تکسب با محرمات ۱۸۴

ب) مرسله صدوق ۱۸۵

۴. جراحی پلاستیکی ۱۸۹

۵. نسبیت تزئین ۱۹۰

الف) تحول عرف ۱۹۰

ب) شئون اجتماع ۱۹۱

۱۹۲	۶. اجرای مراحل نظام‌سازی دینی در بحث تزئین
۱۹۳	مراحل اول و دوم: بحث تک‌گزاره‌ای و تنظیم گزاره‌های مرتبط تزئین
۱۹۴	مرحله سوم: اصول فقهی حاکم بر تزئین
۱۹۴	مرحله چهارم: مبانی انسان‌شناختی و کلامی-فلسفی تزئین
۱۹۶	مرحله پنجم: کشف نظر کلان اسلام

بخش دوم: پوشیدن طلا و ابریشم برای مردان/۲۰۱

۲۰۳	فصل اول: کلیات
۲۰۳	۱. پیشینه بحث
۲۰۳	پیشینه فراققهی
۲۰۵	پیشینه فقهی
۲۰۷	۲. جایگاه بحث
۲۰۹	فصل دوم: بررسی احکام
۲۰۹	اول: پوشیدن لباس طلا
۲۱۱	جمع‌بندی ادله پوشیدن لباس طلا برای مرد
۲۱۱	دوم: انگشتر طلا به دست کردن
۲۱۱	الف. حرمت پوشیدن طلا برای مرد
۲۱۳	ب. روایات
۲۲۱	ج. اجماع
۲۲۱	حاصل کلام در حکم انگشتر طلا برای مرد
۲۲۲	سوم: پوشیدن لباس ابریشم
۲۲۲	الف) ابریشم خالص
۲۲۶	ب) لباس آمیخته با ابریشم

فصل سوم: فروعات	۲۳۳
۱. موضوع اصلی حرمت در طلا و ابریشم	۲۳۳
احتمالات در مسأله	۲۳۳
ادله موضوعیت تزئین	۲۳۵
۲. تکسب به انگشتی طلا و لباس طلا و ابریشم	۲۴۵

بخش سوم: حلق لَحیه/۲۴۹

فصل اول: کلیات	۲۵۵
۱. مفهوم شناسی	۲۵۵
حلق	۲۵۶
لَحیه	۲۵۶
حلق لَحیه	۲۵۷
۲. پیشینه	۲۵۷
پیشینه فراقه‌ی	۲۵۸
پیشینه فقهی	۲۶۴
فصل دوم: بررسی ادله حرمت حلق لَحیه	۲۷۵
۱. ادله عامه	۲۷۵
قاعده تغییر خلقت	۲۷۵
قاعده تشبیه به کفار	۲۸۹
جمع بندی ادله عامه	۳۰۷
سیره و ارتکاز متشرعه	۳۳۷
جمع بندی ادله حرمت حلق لَحیه	۳۴۲

فصل سوم: فروعات	۳۴۵
۱. مراحل داشتن ریش	۳۴۵
الف) ته ریش	۳۴۵
ب) اعفای لحيه	۳۴۷
ج) ریش به اندازه قبضه	۳۵۵
د) ریش مازاد از قبضه	۳۵۷
۲. استمرار بر حلق لحيه	۳۶۴
۳. لحق لحيه در غير مردان	۳۶۴
حلق لحيه در زنان	۳۶۴
حلق لحيه در دوجنسيته‌ها	۳۶۷
حلق لحيه در کودکان و بالغين زودرس	۳۷۱
۴. ریش پروفوسوری	۳۷۲
۵. تبعيض در حلق	۳۷۹
حرمت تبعيض	۳۷۹
جواز تبعيض	۳۷۹
۶. تسری حکم حلق لحيه به شيوه‌های ديگر ازاله موی	۳۸۰
راه‌های مختلف ازاله موی صورت	۳۸۰
حکم ازاله موی صورت با روش‌های يادشده	۳۸۱
۷. ازاله دائمی (تغيير هورمونی و ژنتیکی)	۳۸۳
۸. تراحم حرمت حلق لحيه با عناوين ديگر	۳۸۴
۹. فعل آرایشگر (حلاقه)	۳۸۴
۱۰. تکسب به حلق لحيه	۳۸۸
۱۱. غرامت حلق لحيه	۳۸۸

قصاص	۳۸۹
۱. ديه	۳۹۱
جمع‌بندی غرامت حلق لحيه	۳۹۹
۱۲. حلق موهای غیرلحيه	۳۹۹
گونه‌ها	۴۰۰
حکم ازاله موی زیر گلو	۴۰۴
شارب	۴۰۶
۴. حکم تراشیدن موی زیر لب	۴۱۴
۵. زیر ابرو	۴۱۶
۶. سر	۴۱۸
۷. زیر بغل	۴۲۸
۸. حکم ازاله موی عانه	۴۳۵
۹. داخل بینی	۴۳۸
۱۰. کندن موی سفید	۴۴۱

بخش چهارم: تصویر (مجسمه و نقاشی) / ۴۴۹

فصل اول: کلیات	۴۵۱
۱. مفهوم‌شناسی	۴۵۱
تمثیل	۴۵۲
تصویر	۴۵۳
نقش	۴۵۵
نسبت میان واژه‌های تصویر و تمثیل	۴۵۶
اقسام تصویر	۴۵۸

تفاوت شبیه‌سازی و بازی کردن نقش اشخاص با تصویر.....	۴۵۹
رابطه تصویر با بت‌پرستی، شعائر دینی و هنر.....	۴۶۰
تصویر از تفاوت‌های فرهنگی اسلام با بت‌پرستی و مسیحیت.....	۴۶۲
۲. پیشینه بحث.....	۴۶۲
سیر تاریخی.....	۴۶۲
نظرات فقها.....	۴۶۴
فصل دوم: ادله ساخت و ایجاد تصویر.....	۴۸۱
الف) قرآن.....	۴۸۱
۱. انبیاء.....	۴۸۱
۲. سبأ.....	۴۸۲
۳. آل عمران.....	۴۸۶
جمع‌بندی آیات شریفه.....	۴۸۷
ب) روایات.....	۴۸۷
طائفه اول: روایات منع مطلق.....	۴۸۷
طائفه دوم: روایات منعی که ظهورشان بیشتر در ذی‌روح است.....	۵۳۳
طائفه سوم: روایات جواز تصویر غیر ذی‌روح.....	۵۴۱
جمع‌بندی روایات.....	۵۴۶
حاصل کلام در ادله ساخت تصویر.....	۵۵۲
۱. نقاشی و مجسمه موجودات غیر ذی‌روح.....	۵۵۲
۲. نقاشی و مجسمه موجودات ذی‌روح.....	۵۵۳
فصل سوم: ادله نگهداری تصاویر.....	۵۵۵
الف) مقتضای قواعد.....	۵۵۵
اتحاد ایجاد و وجود (ملازمه فلسفی میان ایجاد و وجود).....	۵۵۵

ملازمه عرفیه میان ساخت مجسمه و نگهداری آن	۵۵۹
ب) ادله خاصه (روایات)	۵۶۴
طائفه اول: روایات منع	۵۶۴
طائفه دوم: روایات جواز	۵۷۲
جمع‌بندی و حل تعارض روایات	۵۸۵
فصل چهارم: فروعات	۵۸۷
۱. شمول حکم نسبت به صور موجودات خیالی	۵۸۷
نتیجه ادله	۵۹۰
۲. شمول حکم نسبت به صور غیرمعجب	۵۹۱
دلیل قول به عدم شمول حکم نسبت به صور غیرمعجب	۵۹۱
بررسی استدلال	۵۹۲
۳. شمول حکم نسبت به صور مصنوعات بشری	۵۹۲
۴. شمول حکم نسبت به موجودات ذی‌روح نامرئی	۵۹۳
ادله اختصاص حکم به غیر جن و ملک	۵۹۴
ادله شمول حکم نسبت به جن و ملک	۵۹۹
۵. عدم اعتبار قصد در حکم تصویر	۶۰۸
مقدمات بحث	۶۰۹
مناقشه در نظریه قصدی بودن عنوان تصویر	۶۱۲
۶. حکم تصویر ناقص	۶۱۶
احتمالات در مسئله	۶۱۶
وضع الفاظ بر صحیح یا اعم؟	۶۱۸
نظر مختار	۶۱۹
۷. متعلق تکلیف در حکم ساخت تصویر	۶۲۰

۶۲۱.....	۱. تقسیم مرکب به استقلالی و ارتباطی.
۶۲۲.....	۲. نوع ترکیب در تصویر.
۶۲۲.....	۳. متعلق تکلیف در مرکب ارتباطی.
۶۲۴.....	۴. ثمره بحث.
۶۲۶.....	۸. اشتراك در ساخت تصویر.
۶۲۶.....	اقوال در مسئله.
۶۲۷.....	مقتضای قاعده: عدم حرمت بر هیچ يك از عاملین.
۶۲۸.....	وجوه تعمیم حکم به همه مشترکین.
۶۳۴.....	۹. حکم ساخت تصویر یا واسطه.
۶۳۴.....	صور مسئله.
۶۴۲.....	۱۰. عکاسی و فیلم برداری.
۶۴۳.....	اقوال در مسئله.
۶۴۳.....	ادله عدم شمول حکم نسبت به عکاسی.
۶۴۹.....	۱۱. تصاویر سه بعدی.
۶۴۹.....	۱۲. ربات ها.
۶۵۰.....	۱. تقسیم ربات ها به حیوان نما و غیر حیوان نما.
۶۵۰.....	۱. دلیل حرمت ساخت ربات های حیوان نما.
۶۵۳.....	۱۳. اسکلت ها و مجسمه های آزمایشگاهی.
۶۵۳.....	راه های خروج تمثال های آزمایشگاهی از اطلاق ادله منع.
۶۵۵.....	۱۴. اسباب بازی ها و مانکن ها.
۶۵۵.....	۱۵. خشك کردن و مومیایی کردن جسم حیوانات.
۶۵۵.....	عدم شمول ادله منع تصویر نسبت به مومیایی و خشکاندن حیوانات.
۶۵۶.....	حکم مومیایی و تاکسی درمی از جهات دیگر.

۶۵۷	۱۶. تصویرانبیا، اولیا و ائمه علیهم السلام
۶۵۷	۱۷. تصویر منکرات
۶۵۸	۱۸. یادگیری و آموزش ساخت تصویر
۶۵۸	۱۹. تکسب با تصاویر
۶۵۹	اشکال: حرمت معامله با تصاویر، از باب اعانه بر اثم
۶۵۹	بررسی اشکال
۶۶۴	کتابنامه
۶۶۴	الف) فهرست کتاب ها
۶۸۶	ب) فهرست مقالات
۶۸۶	ج) فهرست پایگاه های اینترنتی
۶۸۷	نمایه ها
۶۸۷	نمایه اشخاص
۶۹۳	نمایه آیات
۶۹۶	نمایه اصطلاحات

سخن موسسه

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، رسالت حوزه‌های علمیه را دو چندان کرده است؛ نظام اسلامی برای تأمین پشتوانه‌ی تئوریک خود به منظور تصمیم‌گیری و اجرا باید مبانی علمی لازم را در اختیار داشته باشد، و این عرصه‌ای است که حوزه‌ی علمیه در کنار دیگر مجامع علمی باید در آن نقش فعال داشته باشد؛ زیرا بدون گسترش مرزهای علوم اسلامی به مباحث نوپدید و تولید علوم انسانی با رویکرد اسلامی، این نیاز پاسخ مناسب نمی‌یابد. ضرورت مجاهدت علمی به منظور پاسخگویی به مطالبات روزافزون و برحق جامعه‌ی دینی، آنگاه به اثبات می‌رسد که در نظر داشت؛ اولاً تحولاتی جدید در مجموعه‌ی دانش بشری، به‌ویژه علوم انسانی رخ داده است، ثانیاً زندگی انسان معاصر به واسطه پیشرفت در علوم و فناوری‌های جدید، دستخوش تطوراتی شگرف شده است، ثالثاً شکل‌گیری نظام اسلامی، فرصت مناسبی را فراروی جامعه‌ی دینی قرار داده است تا به اهداف خود دست یابد؛ از این رو سرعت بخشیدن به فعالیت‌های علمی حوزوی به منظور توانمندسازی نظام اسلامی در این باره ضروری می‌نماید.

«موسسه اشراق و عرفان» که فعالیت خود را از سال ۱۳۸۶ با نظارت علمی

و ریاست عالی آیت الله اعرافی آغاز کرده است، در عین تأکید بر اصالت‌های حوزوی، سعی در رفع نیازمندی‌های معرفتی انسان معاصر دارد؛ از این رو مأموریت‌های خود را «پژوهش در زمینه‌ی فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف بر مبنای روش اجتهادی در راستای نظام سازی اسلامی»، «پرورش پژوهشگران صاحب‌نظر در عرصه‌ی فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف و نظام‌سازی اسلامی» و «اسلامی‌سازی علوم انسانی» قرار داده است تا بتواند به ایفای نقشی مؤثر در این مجال بپردازد.

کتاب گرانسنگ «مکاسب» اثر خاتم‌المجتهدین شیخ مرتضی انصاری، در طول سالیان متمادی، مورد شرح و حاشیه‌نگاری فقهای شیعه قرار گرفته و این کتاب که به حق نماینده اوج اتقان و نضج یافتگی فقاقت در مکتب تشیع است، محور بحث‌های خارج فقه حوزه علمیه بوده است. مجموعه حاضر، تقریردرس‌های خارج فقه استاد اعرافی است که طی هشت سال تحصیلی (از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۹۳) در حوزه علمیه قم ارائه شده و علاوه بر انعکاس ابداعات و نوآوری‌های استاد اعرافی در خلال مباحث «مکاسب محرمه» در نظم و تبویب نوع چهارم از انواع مکاسب محرمه (التکسب بالافعال المحرم) ساختاری بدیع را پیشنهاد و عرضه نموده است.

موسسه بر خود لازم می‌داند از آیت الله اعرافی که پس از ارائه درس، در ادامه مراحل مختلف تقریردرس، ارزیابی تقریرات را صبورانه ادامه دادند تشکر نماید، نیز از تلاش‌های حجت الاسلام احمد عابدین زاده در مدیریت گروه تقریر مکاسب و تقریر و نظارت بر آن و همچنین زحمات حجت الاسلام حسن حیدرزاده در تقریردرس تقدیر می‌نماید.

امید است صاحب‌نظران و اندیشوران حوزه و دانشگاه، مؤسسه اشراق و عرفان را به منظور بهبود تولیدات علمی آینده، از نظرات و پیشنهادات سازنده خود محروم نسازند.

پیشگفتار

یکی از ابواب فقهی که احکام معاملات را بیان می‌کند کتاب مکاسب است. بخشی از این کتاب هم بیان و بررسی معاملات حرام است که با عنوان مکاسب محرمه از دیگر بخش های کتاب متمایز می‌شود. مباحث این بخش (مکاسب محرمه) از جهات مختلفی حائز اهمیت است؛ یکی از این موارد مطرح شدن موضوعاتی مانند غیبت، کذب و... در این بخش است که فقها در ابواب دیگر فقهی به آنها نمی‌پردازند. این امر موجب تنقیح مسائل مهمی در این کتاب می‌شود. شاید از همین روست که چینش و ساختار کتاب مکاسب محرمه در کتاب‌های فقهی یکسان نبوده و بخش بندی‌های گوناگونی داشته است.

مشهورترین آن، نگاشته محقق حلی رحمته الله علیه است که مکاسب حرام را به پنج نوع ذیل تقسیم کرده است:

اعیان نجس، معامله با اعیانی که به جهت حرمت غایتشان حرام شده‌اند، اعیان فاقد منفعت، تکسب با کارهای حرام و تکسب با واجبات.

پس از وی، فقه‌های بسیاری از روش او تبعیت کردند و مباحث مکاسب محرمه را بر همین اساس مطرح کرده‌اند. یکی از آن بزرگان شیخ مرتضی انصاری رحمته الله علیه است که بر اساس همین تقسیم بندی، توانسته یکی از دقیق ترین آثار خویش را در فقه

استدلالی پدید آورد. کتاب المكاسب وی مورد توجه قرار گرفته و شروح و حواشی بسیاری به خود دیده است. حتی امروزه نیز برخی از فقها آن کتاب را محور دروس خارج خود قرار می‌دهند.

استاد آیت الله اعرافی - دام ظلّه - از فقهای است که چندین سال تدریس درس خارج خود را به تدریس و بحث مکاسب محرمة اختصاص داده است. وی اگرچه در تقسیم اساس مکاسب از رویه شیخ انصاری رحمته الله تبعیت کرده؛ اما در جزئیات آن ابداعاتی ارائه کرده است که علاوه بر انسجام بخشیدن به مباحث کتاب، می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد ابواب فقهی جدیدی شود. با توجه به این امر، گروهی از شاگردان ایشان، به تقریر دروس خارج فقه مکاسب محرمة ایشان دست یازیدند.

همانطور که اشاره شد، در این کتاب، ابداعاتی در طرح مباحث و بیان آنها رخ داده است و این کتاب دارای مزیت‌هایی بر دیگر کتاب‌هایی است که درباره مکاسب محرمة نگاشته شده‌اند، برخی از این مزیت‌ها به شرح ذیل است:

۱. در این کتاب، نوع اول (اعیان نجس) به دو قسم حیوانات و غیر حیوانات تقسیم شده، و تکسب با حیوانات در مجلد جداگانه‌ای آمده است. این تقسیم موجب انسجام بیشتر مطالب و زمینه‌ساز ایجاد باب فقهی جدیدی به نام «تکسب با حیوانات» و «احکام حیوانات» می‌شود.

۲. عناوین نوع چهارم در مکاسب شیخ انصاری رحمته الله به صورت الفبایی تنظیم شده، ولی در این کتاب عناوین بر اساس موضوعات به هفت گروه تقسیم شده است. این تقسیم مزیت‌هایی دارد، از جمله اینکه مطالب هر گروهی منسجم شده و قواعد کلی برای آنها به دست می‌آید؛ هر گروهی می‌تواند یک باب فقهی تشکیل دهد. البته این تقسیم عقلی نیست و گروه‌ها و عناوین آنها قابل افزایش هستند. این گروه‌ها عبارتند از:

الف) محرمات آداب تجارت: این گروه شامل عناوین حرامی است که در تجارت از آنها نهی شده است و عبارتند از تطفیف، غش و نجش.

ب) محرمات علوم: این گروه به دو دسته عناوین مربوط به حوزه نشر و علوم غریبه تقسیم می‌شود. عناوین حوزه نشر شامل حق تألیف، کتب ضلال و بیع مصحف و عناوین علوم غریبه شامل تنجیم، سحر و قیافه است.

ج) محرمات هنر: این گروه شامل عناوینی می‌شود که به جنبه زیبایی‌خواهی انسان مربوط اند و عبارتند از تزیین، پوشیدن ابریشم و طلا توسط مردان، حلق لحيه، تصویر و غنا. عنوان تزیین در مکاسب محرمه متداول بحث نشده و تنها مواردی از محرمات آن مثل تدلیس ماشطه مطرح شده است، ولی در این کتاب با طرح عنوان تزیین ابتدا اصل استحباب تزیین ثابت شده، سپس محرمات آن به طور کامل بحث شده است.

د) محرمات روابط میان فردی: این گروه شامل عناوینی است که به حوزه عام روابط اجتماعی میان انسان‌ها مربوط می‌شود. البته برخی از عناوین روابط میان فردی در حیطه خاصی مانند سیاست، اقتصاد و ... مطرح هستند که این عناوین ذیل باب فقهی مربوطه مطرح می‌شوند. در اینجا فقط عناوینی مطرح می‌شوند که در همه حوزه‌های اجتماعی کاربرد دارند. عناوین این بخش عبارتند از: سب مؤمن، نمیمه، نیاچه، تشبه به جنس مخالف، تشبیب، قیادت، غیبت و کذب. ه) محرمات سیاست: در این گروه عناوینی مطرح شده است که به محرمات روابط مکلف با سلاطین جور مربوط می‌شود و عبارتند از: قبول ولایت از طرف سلطان جور، معونة الظالمین، معامله جوائز سلطان جور و معامله خراجات سلطان جور.

و) محرمات ورزش و بازی: در این گروه عناوین مربوط به بازی و سرگرمی مطرح می‌شود که عبارتند از لهو و لعب و قمار.

ز) محرمات روابط اداری: در این گروه عناوین حرام مربوط به روابط اداری مطرح می‌شود که عبارتند از: رشوه، اختلاس، رانت‌خواری و پورسانت. در مکاسب محرمه متداول از میان عناوین این گروه فقط رشوه مطرح شده و دیگر عناوین از ابداعات این کتاب است.

۳. در هریک از عناوین پس از بررسی ادله و استنتاج حکم، فصلی به فروع آن عنوان اختصاص داده شده است. اهمیت این بخش از آن جهت است که در بسیاری موارد، فروع جدید و مورد ابتلائی هستند که در سایر کتب متداول فقهی مطرح نشده‌اند.

۴. شیوه نگارش تقریرات بدین شکل است:

پیش از بررسی ادله هریک از عناوین، ابتدا مفهوم‌شناسی و پیشینه فقهی و فراققهی آن عنوان مطرح شده است تا موضوع شناسانده شود و محدوده بحث مشخص گردد.

سپس ادله نقل شده‌اند. ابتدا بررسی سندی و دلالتی هریک از ادله بیان شده است.

در پایان هر قسمت، جمع‌بندی کلی و بیان نظر مختار آمده است. آنگاه فروع عنوان به همان شیوه کلی (مفهوم‌شناسی، بیان پیشینه فقهی و فراققهی، بیان ادله، بررسی سندی و دلالتی ادله، و جمع‌بندی کلی) آمده است. مجلد پیش روی، جلد ششم این کتاب است که عهده‌دار قسمت اول محرمات هنر شامل تزئین، پوشیدن طلا و ابریشم توسط مرد، حلق لویه و تصویر (مجسمه و نقاشی) است. بحث حلق لویه به قلم حجت الاسلام حسن حیدرزاده و عناوین دیگر به قلم این جانب تقریر شده است.

شایان ذکر است تقریرات انجام شده در چارچوب تعیین شده استاد آیت الله اعرافی بوده و ایشان در تمامی مراحل تقریر ناظر و راهنمای محققان بوده‌اند.

از همه عزیزانی که در فراهم آمدن این اثر مرا یاری کردند تشکر می‌کنم: استاد محترم آیت الله اعرافی - دام ظلّه، همکارانم در گروه تقریر به‌ویژه حجت الاسلام حسن حیدرزاده، عباسعلی مردی (ویراستار)، حمید بهرامی (صفحه‌آرا) و همکارانم در مؤسسه اشراق و عرفان به‌ویژه حجت الاسلام صمد سعیدی و حجت الاسلام سید نقی موسوی.

احمد عابدین زاده

مقدمه

قسم سوم از نوع چهارم مکاسب محرمه، محرمات مربوط به ساحت هنر و حس زیبایی‌خواهی و زیبادوستی انسان است. برخی از مصادیق این قسم از نوع چهارم در کتاب‌های مکاسب محرمه به صورت پراکنده مطرح و بحث شده‌اند؛ مانند تدلیس ماشطه، پوشیدن طلا و ابریشم برای مردان، حلق لحیه، تصویر و غنا؛ اما در این کتاب این مباحث از حالت پراکندگی به جمع رسیده و به صورت یک پارچه تحت عنوان محرمات هنر بحث می‌شود. علاوه بر این، بحث تدلیس ماشطه به همراه عناوین دیگر مربوط به آرایش و آراستگی تحت عنوان تزئین تجميع و بدین وسیله عنوان جدیدی در نوع چهارم مکاسب محرمه گشوده شده است.

تجميع عناوین مربوط به موضوع هنر در مکاسب محرمه قدمی در راستای ایجاد باب جدید فقهی دربارهٔ هنر است؛ چون کارهای هنری از جمله رفتارهای اختیاری بشری است که همانند رفتارهای دیگر او دارای حکم شرعی است. از سویی هنر دامنۀ وسیعی از رفتارهای انسانی را دربرمی‌گیرد که این امر ضرورت تأسیس باب فقهی مستقلی دربارهٔ هنر را بیان می‌کند.

در این قسمت پنج عنوان از کارهای مربوط به حس زیبایی‌خواهی مطرح می‌شود که به ترتیب عبارتند از: تزئین، پوشیدن طلا و ابریشم توسط مرد، حلق

لحیه، تصویر (مجسمه و نقاشی) و غنا.

رویکرد اسلام به انواع هنر

هنر با تنوع و گوناگونی‌اش با زندگی بشر درآمیخته است؛ از این رو لازم است رویکرد اسلام در قبال آن مشخص شود. برخی از جامعه‌شناسان نظیر «وبر»^۱ معتقدند: دین با هنر سازگار نیست و رویکردی منفی به آن دارد؛ اما در نقطه مقابل، برخی بر آمیختگی دین با هنر و رویکرد مثبت آن به همه انواع هنر تأکید می‌کنند.

از دیدگاه اسلام، این دو نظریه که در مقابل هم مطرح‌اند، به‌طور کلی صحیح نیستند؛ نه تقابل دین با همه انواع هنر کلیت دارد و نه آمیختگی‌اش با آنها؛ بلکه رویکرد دین به انواع هنر متفاوت است؛ بعضی از هنرها مثل فصاحت و بلاغت با متون دینی آمیخته است؛ مثلاً هنر بیان (فصاحت و بلاغت) از بزرگ‌ترین وجوه اعجاز قرآن است. در دین اسلام هنرهایی همچون خوشنویسی، اسب‌سواری و تیراندازی مورد ترغیب قرار گرفته‌اند و پاره‌ای از هنرها هم به عنوان اولی، ترغیبی ندارند و با عناوین ثانوی باید تعیین تکلیف شوند و البته، بخشی از آنها هم مذمت شده‌اند؛ بنابراین دین، نسبت به انواع هنر سه رویکرد دارد:

الف) هنرهایی که دین نسبت به آنها ترغیب و تشویق کرده است؛ مثل: هنرهای فصاحت، بلاغت، خط‌زیبا و حتی زیبایی در برخی تزئینات؛
ب) هنرهایی که دین از آنها نهی نموده است؛ مثل: غنا و هنرهایی از این قبیل؛

ج) هنرهایی که محل اختلاف است و یا ترغیبی به آنها نیست؛ مثل: مجسمه‌سازی

۱. ماکس وبر (۱۸۶۴ - ۱۹۲۰م) حقوقدان، سیاستمدار، تاریخدان، جامعه‌شناس و استاد اقتصاد سیاسی در کشور آلمان بود که دیدگاه‌هایش در این علوم، به ویژه در جامعه‌شناسی، به گونه‌ای ژرف نظریه‌های اجتماعی و جامعه‌شناسی را تحت تأثیر قرار داد.